

Timurlularda İdarî ve Askerî Bir Görevli: Pervâneçi

Muhammed Emin Koçak*

Araştırma Makalesi

* Dr., Bağımsız Araştırmacı
Ankara/TÜRKİYE
emin.kocak0@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7536-7956

Geliş: 1 Ocak 2025
Kabul: 27 Mayıs 2025
Yayın: 10 Ağustos 2025

Bu çalışma ön inceleme sürecinde
ve yayımlanmadan önce
iThenticate ile taranmıştır.

ÖZ

Pervâneçi ünvanlı görevliler tarihte çeşitli Türk devletlerinde görülmektedir. Karakoyunlular, Akkoyunlular, Şeybani Özbek Hanlığı ve Buhara Hanlığı bu devletlerden bazılarıdır. Timur tarafından Türkistan'da kurulan Timurlularda da pervâneçi makamına sahip devlet adamları bulunmakta olup Timur'dan, son hükümdar Sultan Hüseyin Baykara'ya kadar pervâneçi mansıbına sahip görevlilere rastlanır. Timurlularda pervâneçilerin nüfuz ve etkileri dönemselsel olarak büyük farklılıklar göstermiştir. Pervâneçiler, erken dönem Timurlu tarihinde daha çok askerî faaliyetlerde yer alırken geç dönem Timurlularda idarî ve malî teşkilâtta ön plana çıkmışlardır. Pervâneçiler, Timurlu ordusunda en üst düzey makamlara getirilmiş, meydan savaşları, imar faaliyetleri, kale ve şehir kuşatmalarında görev almıştır. İdarî teşkilâtta ise emîr, vezîr ve sadr makamlarına atanarak bürokraside büyük güç elde etmiştir. Pervâneçi makamında bulunan bir kimsenin temel özelliği hükümdarın en yakınları arasında yer almasıdır. Bu çalışmada pervâneçilerin kimler olduğu, hangi özellikleri taşıdıkları, Timurlu askerî ve idarî teşkilâtındaki görevleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Timurlu Askerî Tarihi, Pervâne, Timurlularda İdarî Teşkilât, Abdullah Pervâneçi, Hâce Mecdeddin Muhammed.

An Administrative and Military Officer in the Timurids: Parwanachi

Research Article

*PhD., Independent Researcher
Ankara/TÜRKİYE
emin.kocak0@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7536-7956

Received: 1 January 2025
Accepted: 27 May 2025
Published: 10 August 2025

This paper was checked for
plagiarism using iThenticate
during the preview process and
before publication.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution
4.0 (CC BY-NC 4.0)
International License

ABSTRACT

Officials with the title of parwanachi existed in various Turkish states in history. Qarakoyunid, Aqqoyunid, Shaybanid Uzbek Khanate and Bukhara Khanate were some of these states. The Timurids, who were founded by Timur in Turkestan, also had statesmen with the title of parwanachi, and there were people who had the title of parwanachi from Timur to the last ruler, Sultan Husain Bayqara. The influence and effectiveness of the parwanachi in the Timurids varied greatly from time to time. In the early Timurid history, parwanachis were mostly involved in military activities, while in the late Timurids, they were at the forefront of the administrative and fiscal organization. Parwanachis were appointed to the highest positions in the Timurid army. They took part in pitched battles, construction activities and sieges of castles and cities. In the administrative organization, they gained great power in the bureaucracy by being appointed to the positions of amir, vizier and sadr. The main characteristic of a person in the position of parwanachi was that he was among the closest relatives of the ruler. This study, investigated who the parwanachis were, what characteristics they had, and their duties in the Timurid military and administrative organization.

Keywords: Timurid Military History, Parwana, Administrative Organization of the Timurids, Abdullah Parwanachi, Khowaja Majdal-Din Mohammed

Funding: The author has reported that this study received no financial support.

Conflicts of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest.

Peer Review: External, double-blind

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör hakemlik.

Atıf - Cite: Koçak, Muhammed Emin. Timurlularda İdarî ve Askerî Bir Görevli: Pervâneçi. *History Studies* 17, no. 3 (2025): 727-742.

Giriş

Pervâne, sözlükte “geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek”, “fırıldak”, “çark”, “haberci” ve “kılavuz” şeklinde geçmektedir.¹ Orta Çağ’daki çeşitli Türk-İslâm devletlerinde hüküm, ferman ve berat anlamında kullanılan pervâne kelimesi aynı zamanda ifade edilen belgeleri hazırlayan görevlinin ünvanıdır.² Pervâne görevinde olan devlet adamlarının tarihsel süreçte değişen muhtelif yetki ve sorumluluklarının olduğu da bilinmektedir.³ Pervâne mansıbu bulunan pek çok Türk-İslâm devleti vardır. Mesela Anadolu Selçuklu devlet adamı Muînüddin Süleyman Pervâne⁴ (ö.1277), yaşadığı döneme damgasını vurmuş olan bir kimsedir. Pervâne ıstılahına sonraki dönemlerde pervâneçi şeklinde rastlanır. Karakoyunlularda, hüküm, nişan ve yarlıkların yazıldığı Divan-ı Pervâne adlı bir divan vardı ve söz konusu divanın başındaki yetkili ise pervâneçiydi. Ayrıca Karakoyunlularda pervâneçiler, büyük emîrlar arasında zikredilerek savaşımlara da katılmıştır.⁵ Akkoyunlularda pervâne yahut pervâne-i hümayun olarak adlandırılan fermanları yazanlara pervâneçi denmiştir.⁶ Şeybânî Özbek Hanlığı’nda hükümdarın çıkardığı ferman ve yarlıklar ile ilgili kişi pervâneçi olup⁷, Buhara Hanlığı’nda pervâneçiler, hükümdarın yarlıklarını düzenleyerek, ilgili devlet adamlarına ulaştırmışlardır. Ayrıca orduda komutanlık yaptıkları, ele geçirilen büyük şehirlere yönetici olarak atandıkları ve değerli silah ve teçhizatın korunmasını üstlendikleri görülmüştür.⁸

Tarihsel süreçte pervâneçilerin hem idarî hem de askerî görevleri üstlendikleri açıktır. Pervâneçi ünvanlı kimselere Timurlu Devleti’nde (1370-1507) de rastlanılmaktadır. Timurlularda pervâne ıstılahı, hükümdar tarafından yazdırılan mektup ve ferman anlamındadır.⁹ Ayrıca pervâne mührü şeklinde kullanım mevcut olup bir tür kaşe anlamı da vardır.¹⁰ Pervâneçilerin görevleri ise hükümdarın emir ve sözlerini kayıt altına alıp, söz konusu hususları ilgililere duyurmak yahut ilan etmektir.¹¹ Bu yönüyle Timurlu Devleti’ndeki pervâneçi ıstılahı kendisinden önce ve sonraki Türk-İslâm devletleriyle benzerlik taşımaktadır. Ancak onların söz konusu görevlerinin dışında muhtelif idarî, dinî, malî ve askerî sorumlulukları vardı ki, bu husus Timurlu pervâneçilerini Türk-İslâm devletlerindeki diğer pervâneçilerden ayırmaktadır.

Bu çalışmada pervâneçilerin, Timurluların idarî, askerî ve malî teşkilâtındaki rolünün nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve söz konusu dönüşümün devletin siyasî ve askerî yapısındaki değişikliklerle ne derece ilgili olduğu ortaya konulacaktır. Pervâneçi makamında bulunan

¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 2015), 1008.

² Muharrem Kesik, “Pervâne”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 2007) 34: 244.

³ Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Ali Hacıgökmen, “Selçuklu Hükümet Mekanizmasında Pervane ve Pervanelik Görevinin Kökenine Dair”, *Selçuklu Tarihi ve Tarihçiliğinin Temel Meseleleri* içinde., Editör M. A. Hacıgökmen vd., (Konya: Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2019) 229-237.

⁴ Muînüddin Süleyman Pervane hakkında bkz. Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu’înü’d-dîn Süleyman* (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1970.)

⁵ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çeviren Mürsel Öztürk, (Ankara: TTK Yayınları, 2014), 238; Faruk Sümer, “Karakoyunlular”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 24: 437.

⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtında Medhal* (Ankara: TTK Yayınları, 1988), 280.

⁷ Abdulkadir Macit, *Şeybânî Özbek Hanlığı (Siyasî, İdarî, Askerî ve İktisadî Yapı)* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016), 178.

⁸ Selim Serkan Ükten, *Buhara Hanlığı’nın Askerî Teşkilatı (1500-1868)* (Ankara: TTK Yayınları, 2018), 151.

⁹ Zahirüddin Muhammed Babür, *Baburnâme, (Babur’un Hatıratı)*, Çeviren Reşit Rahmeti Arat, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2000,) 3: 580.

¹⁰ *Muizzü’l-Ensâb*, Bibliothèque Nationale Paris, Persian 67, 152b.

¹¹ Devletşâh Semerkandî, *Devletşâh Tezkiresi (Tezkire-i Devletşâh)*, Çeviren Necati Lugal, (İstanbul: Kervan Yayıncılık, 1977), 3: 440.

görevlilerin devlet içerisindeki güç mücadeleleri sırasındaki konumları incelenerek onların, erken ve geç dönem Timurlu devlet teşkilâtı üzerindeki etkileri ifade edilecektir. Ayrıca Timurlu pervâneçilerini, diğer Türk-İslâm devletlerindeki pervâneçilerden farklı kılan hususların neler olduğu açıklanacaktır. Çalışmada Timurlu hükümdarlarının hizmetinde bulunan pervâneçiler kronolojik bir şekilde incelenerek onların, dönemsel olarak değişiklik gösteren idarî, askerî ve malî teşkilâtta faaliyetleri kaynaklardaki bilgiler doğrultusunda bütüncül bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu makale, ülkemizde Timurlu pervâneçilerine dair yapılan ilk müstakil araştırma özelliği taşımaktadır.

Çalışma, doğrudan Timurlular döneminde kaleme alınan Farsça ana kaynaklar ve güncel araştırma eserler ile temellendirilmiştir. Bu bağlamda Gıyâseddin Ali-i Yezdî, Nizâmeddin-i Şâmî, Şerefeddin Ali-i Yezdî, Tacü's-Selmânî, Hâfız-ı Ebrû, Abdürrezzak-ı Semerkandî, Hasan b. Taceddin-i Yezdî, el-Hüseynî, Fasih-i Hâfî, Devletşâh Semerkandî, İsfizârî, Mirhond ve Hondmir gibi ana kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca Timurlu devlet ve askerî teşkilâtına dair mühim bir kaynak olan Farsça yazma eser *Muizzü'l-Ensâb*, araştırmada en çok faydalanılan kaynaklardan arasındadır. Farsça dışında kaleme alınan İbn Arabşah ve Babür gibi farklı dillerdeki ana kaynaklardan da istifade edilmiştir. Ana kaynakların haricinde Timurlular dönemine dair bilgiler veren Türkçe, İngilizce, Almanca ve Farsça araştırma eserlerde kullanılmıştır. Ülkemizde Timurlulara dair değerli çalışmalar yapılmıştır. Çalışma konusu çerçevesinde Aka,¹² Timurlu devlet teşkilâtına dair kıymetli bilgiler aktararak pervâneçi olan Hâce Mecdeddin Muhammed hakkında bilgiler vermiştir. Alan,¹³ Timurlu merkez teşkilâtı içerisinde pervâneçi makamının önemini zikreder. *Muizzü'l-Ensâb*'ın Timurlu teşkilât tarihi açısından önemini bir diğer çalışmada vurgulayan Alan,¹⁴ pervâneçilere dair kısa açıklamalarda bulunur. Subtelny,¹⁵ Sultan Hüseyin Baykara döneminde Hâce Mecdeddin Muhammed'in malî reformları üzerinde durur. Ando,¹⁶ *Muizzü'l-Ensâb* üzerine yaptığı çalışmada pervâneçi ünvanı ve mührüne dair önemli bilgiler zikreder.

1. Timur Döneminde Pervâneçiler

İstilah, Timurlu kaynaklarında üç biçimde kullanılmaktadır; bunlar “pervâne”¹⁷, “pervânece”¹⁸, ve “pervâneçi”¹⁹ şeklindedir. Timur döneminde (1370-1405), merkezi idarede önemli bir yer teşkil ederek hükümdarın yakın çevresine dahil olan mühürdarlık²⁰ görevi ile pervâneçi makamının aynı kişide olduğu görülür. Timur'un ilk yıllarında yanında olan silah arkadaşı İgu Timur,²¹ has mührü ve pervâneye sahipti ve onun adı hükümdarın yakınları

¹² İsmail Aka, *Timur ve Devleti* (Ankara: TTK Yayınları 2014), 145.

¹³ Hayrunnisa Alan, *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular (1360-1506)* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2015), 283.

¹⁴ Hayrunnisa Alan, “Muizzü'l-Ensâb'ın Timurlu Teşkilat Tarihi Bakımından Değeri”, *Belleten* 78, no. 282, (2014): 543. 10.37879/belleten.2014.527.

¹⁵ Maria Eva Subtelny, *Timurids in Transition (Turko-Persian Politics and Acculturation in Medieval Iran)* (Leiden: Brill, 2007), 89-95.

¹⁶ Shiro Ando, *Timuridische Emire nach dem Mu'izz al-ansâb* (Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1992), 106, 211, 246.

¹⁷ Nizâmeddin-i Şâmî, *Zafername*, Yayınlayan Penahî Simnânî, (Tahran: İntişarat-ı Bamdad, 1363 h.ş.), 123.

¹⁸ Hâfız-ı Ebrû, *Zübdetü't- Tevârih-i Baysungurî*, Yayınlayan Seyyid Kemal Hac Seyyid Cevâdî, (Tahran: İntişarat-ı Esatir, 1395 h.ş.), 3: 343. Timur sonrasında pervânece istilâhı, devlet hazinesinden para almak için kullanılan bir çeşit belge olarak zikredilir. Tacü's-Selmânî, *Tarihname*, Çeviren İsmail Aka, (Ankara: TTK Yayınları, 1999), 46.

¹⁹ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn ve Mecma'-ı Bahreyn*, Yayınlayan Abdülhüseyn-i Nevâî, (Tahran: Pejûhişgâh-ı Ulum-i İnsanî ve Muta'alat-ı Ferhengi, 1383 h.ş.), 2/I: 96, 171, 185.

²⁰ Beatrice Forbes Manz, *Timurlenk (Bozkırların Son Göçebe Fatih)*, çev. Zuhâl Bilgin, (İstanbul: Kronik Kitap, 2017), 310.

²¹ İbn Arabşah, *Acâibu'l Makdûr fi Nevâib-i Timûr*, Çeviren D. Ahsen Batur, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2012), 34.

arasında²² zikredilir. İgu Timur'un, 1391 yılında Kunduzca Muharebesi'nde ölmesinden sonra yerine Emîr Şah Melik atanarak²³ kendisine büyük mühür ve pervâne mührü verilmiştir.²⁴ Emîr Şah Melik, hükümdar ile pek çok sefere katılmıştır. Mesela Timur'un Beş Yıllık Seferinde (1392-1397), Hindistan Seferinde (1398-1399) ve Yedi Yıllık Seferinde (1399-1404) bulunarak kale ve şehirlerin ele geçirilmesinde önemli askerî görevler üstlenmiş ve meydan savaşlarında yer almıştır.²⁵ Timur döneminde tümen komutanı (general) olan Emîr Şah Melik, meydan muharebelerinde bazen öncü birlik içerisinde bazen de ordunun sol kanadında konumlanmıştır.²⁶ Kale ve şehir kuşatmalarında ise kuşatma kulelerinin yapımı ve askerî istihkam faaliyetlerine mühim katkılarda bulunmuştur.²⁷ Ayrıca onun imar faaliyetlerine nezaret ettiği de görülmektedir.²⁸ Emîr Şah Melik, Timur'un oğlu Mirza Şahruh döneminde (1405-1447) ise divan üyesi ve tümen komutanlığı görevinde bulunmak suretiyle gücünü muhafaza etmiştir.²⁹

Timur'un hâkimiyet dönemi daha çok seferler ile geçtiği için pervâneçilerin adı askerî faaliyetlerde yer alır. Timur'un silah arkadaşı ve yakın çevresine dahil ettiği İgu Timur'un, pervâneçi ünvanına sahip olması söz konusu mevkiye hükümdarın güvenini kazanan ve askerî meziyetlere sahip kimselerin atandığını gösterir. Emîr Şah Melik örneği de pervâneçi olan bir emîrin (bey) ordu kademesinde üst seviyelere çıkabileceğinin kanıtıdır. Ayrıca Emîr Şah Melik'in, Timur'un seferlerinde üstlendiği rol, pervâneçilerin askerî anlamda kendini kanıtlayan komutanlar arasından seçildiklerini de ortaya koymaktadır.

Timur'un hükümdarlık döneminde bir diğer pervâneçi hem mühürdar hem de idarî ve askerî görevleri olup özellikle geç dönem Timurlularda güçlerini arttıran hükümdarın en yakınları arasında konumlanarak içki makamında bulunan Abdullah Pervâneçi'dir. O, içkiler arasında eşsiz bir kimsedir ve ondan daha iyisi yoktur.³⁰ Timur zamanında pervâneçi ünvanına sahip kimselerin aynı zamanda farklı görevlerde bulunması, hükümdarın kendi maiyetini yükselttiğini ve mühim mevkilere getirdiğinin göstergesidir. Böylece Timur, askerî ve idarî kadrolarda sahip oldukları her şeyi kendisine borçlu olan yeni bir seçkinler grubu oluşturarak iktidarını sağlamlaştırmıştır. Bu dönemde pervâneçilere dair en mühim husus onların, hükümdarın yakın çevresinden atanması ve askerî yeteneklere sahip kimseler arasından seçilmesidir.

²² *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 98a.

²³ Şâmî, *Zafernâme*, 122-123.

²⁴ Şerefeddin Ali-i Yezdî, *Zafernâme*, Yayımlayan Abdül Hüseyin Nevayî & Seyyid Mir Muhammed Sadık, (Tahran: Kütüphane-i Meclis-i Şura-i İslami, Tahran 1387 h.ş.), 1: 659-660.

²⁵ Hasan Taşkıran, "Timurlu Devlet Adamlarından Emîr Şah Melik", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 12, no.3, (2020): 520-522, <https://doi.org/10.26791/sarkiat.730658>.

²⁶ Muhammed Emin Koçak, "Timurlularda Ordu ve Askerî Organizasyon (1370-1447)", (doktora tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2024), 84, 91.

²⁷ Şâmî, *Zafernâme*, 267; Hâfız-ı Ebrû, *Zübdetü't- Tevârih*, 3: 997.

²⁸ Gıyâseddin Ali-i Yezdî, *Saâdetnâme ya Ruznâme-i Gazavât-ı Hindustan*, Yayımlayan İrec Afşar, (Tahran: Miras-ı Mektub, 1379 h.ş.), 69.

²⁹ *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 133a.

³⁰ *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 98a.

2. Mirza Şahruh Zamanında Pervâneçiler

Timur'un 1405 yılında Otrar'da vefat etmesinden sonra torunu Mirza Halil Sultan Semerkant'ı ele geçirerek tahta oturmuş³¹, oğlu Mirza Şahruh ise Herat'ta kendi adına para bastırıp hutbe okutarak tahta çıkmıştır.³² Mirza Şahruh'un hakimiyet döneminde (1405-1447), Abdullah Pervâneçi'nin adı sıkça zikredilmektedir. Abdullah Pervâneçi ilk olarak Timur'un 1404 yılında Fars bölgesinde Şiraz'ı verdiği Mirza Pir Muhammed'in³³ (ö.1409) adamı olarak geçer. O, Mirza Pir Muhammed tarafından 1405 yılında Eberkuh'a hâkim (askerî görevli) olarak gönderilmiş ve 1409 yılında elçilik görevinde de bulunmuştur.³⁴ Abdullah Pervâneçi daha sonra İsfahan hâkimi Timurlu hanedan üyesi Mirza İskender'in (ö.1415) emîrleri arasındaydı ve 1413 yılındaki Kum kuşatmasına katıldı.³⁵ Şehir ele geçirildikten sonra Abdullah Pervâneçi'ye verildi.³⁶ Mirza Şahruh, 1414 yılında Mirza İskender üzerine yürüdüğünde bunu haber alan Mirza İskender, Abdullah Pervâneçi'nin de aralarında bulunduğu emîrlerini Sâve'yi kuşatmaya gönderdi.³⁷ Durumdan haberdar olan Mirza Şahruh, 1414 yılındaki İsfahan kuşatmasından hemen önce Kum ve Sâve'yi ele geçirmiş³⁸, Abdullah Pervâneçi ise Mirza Şahruh'a katılmıştır.³⁹ Hükümdarın, İsfahan kuşatması devam ettiği sırasında Kaşan'ı ele geçirmek için gönderdiği beyler (emîr) arasında Abdullah Pervâneçi'nin de ismi geçmektedir.⁴⁰

Abdullah Pervâneçi, aynı dönemde üç farklı Timurlu hanedan üyesine hizmet eden nadir bir pervâneçidir. Onun, Mirza İskender'in emîrleri arasındayken Mirza Şahruh'a katılması hayatın her döneminde olduğu gibi bu zamanda da ihanet vakalarının yaşandığını gösterir. Abdullah Pervâneçi, askerî meziyetlere sahip bir kimse olduğundan dolayı şehir kuşatmalarında yer almış ve Kum'a hâkim olarak atanmıştır. Ancak onun geçmişi göz önüne alındığında Mirza Şahruh'un yakın çevresine dahil olmadığı açıktır.

Bu dönemde pervâneçi ünvanına sahip olan bir diğer kişi Mevlâna Hüsameddin Mübarekşah'dır. Memlük hükümdarı Zahîr Çakmak'ın, Mirza Şahruh'a gönderdiği elçisi Çiçek Buğa 1439 yılında Herat'a ulaşmıştır. Memlük elçisinin geri dönmesine izin verildikten

³¹ Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Şahin, "Bir Sultan, Bir Acı Aşk Hikâyesi", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23, (2020): 343-380.

³² İsmail Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı* (Ankara: TTK Yayınları, 1994), 33, 40; Hüseyin Mîr Caferî, *Târîh-i Timurîyân ve Türkmânân* (İsfahan: İntişarat-ı Dânişgâh-ı İsfahan, 1375 h.ş.), 101.

³³ Hafız-ı Ebru, *Zübdetü't- Tevârih*, 3: 43; Hondmir, *Habibü's-Siyer fî Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, Yayımlayan Muhammed Debir Siyâkî, (Tahran: Hayyam Yayınları, 1380 h.ş.), 3: 571.

³⁴ Hafız-ı Ebru, *Zübdetü't- Tevârih*, 3: 47, 284; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn*, 2/I: 96.

³⁵ Hasan b. Taceddin-i Yezdî, *Camiü't- Tevârih-i Hasanî*, Yayımlayan Hüseyin Müderrisi-yi Tabatabaî & İreç Afşar, (Karachi: University of Karachi, 1987), 36.

³⁶ Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseyinî, *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*, Çeviren İsmail Aka, (Ankara: TTK Yayınları, 2011), 73; Hafız-ı Ebru, *Zübdetü't- Tevârih*, 3: 483; Fasih-i Hâfî, *Mücmel-i Fasihî*, Yayımlayan Mahmud Ferruh, (Meşhed: Kitabfuruş-i Bastan, 1339 h.ş.), 3:216.

³⁷ Hafız-ı Ebru, *Zübdetü't- Tevârih*, 3: 524

³⁸ Aka, *Mirza Şahruh*, 101.

³⁹ el-Hüseyinî, *Târîh-i Kebîr*, 75; Hafız-ı Ebru, *Zübdetü't- Tevârih*, 3: 526; Taceddin-i Yezdî, *Camiü't- Tevârih-i Hasanî*, 38.

⁴⁰ Hafız-ı Ebru, *Zübdetü't- Tevârih*, 3: 540; Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn*, 2/I: 194; Fasih-i Hâfî, *Mücmel-i Fasihî*, 3: 218.

sonra Mevlâna Hüsameddin Mübarekşah Pervâneçi'nin, Memlûklere elçi olarak gönderilmiştir.⁴¹

Mirza Şahruh döneminde adı geçen bir diğer pervâneçi ise Mevlâna Yakup Pervâneçi'dir. Mevlâna Yakup'un ismi, aynı zamanda Emîr Fîrûz Şah'ın tümeni içerisinde tümen komutanına bağlı orta dereceli askerî lider olarak geçmektedir.⁴² Timurlu ordusunun sol kol tümen komutanı olan emîrül-ümerâ Emîr Fîrûz Şah⁴³, 1444 yılında bir divan toplantısında kendi adamlarının Belh'de yaptığı yolsuzluk suçlaması üzerine hükümdara hesap vermek yerine kızarak toplantıdan ayrılmıştır. Onun birkaç gün divan görüşmelerine gelmemesi üzerine Mirza Şahruh, Mevlâna Yakup Pervâneçi'yi, Emîr Fîrûz Şah'a göndermiş ve kendisinin yaptığı bu uygunsuz hareket dolayısıyla uyarmıştır.⁴⁴

Mevlâna Yakup Pervâneçi'nin hükümdar için üstlendiği bu görev onun, Mirza Şahruh'un yakınları arasında yer aldığını ve güvenilir bir kimse olduğunu göstermiştir. Ayrıca Mevlâna Yakup'un bir tümen içerisinde adının geçmesi seferlere katıldığını ve askerî yeteneklere sahip olduğunu da ortaya koymaktadır. Timur döneminde pervâneçiler daha çok askerî konularda ön plana çıkarken Mirza Şahruh döneminde hem askerî hem de idarî teşkilâtta pervâneçilerin varlığı görülür. Bahsedildiği üzere şehir hâkimi olarak atanan, elçi olarak yabancı ülkelere gönderilen ya da hükümdarın önemli bir mesajını dönemin güçlü devlet adamlarına iletmekle görevlendirilen pervâneçiler olmuştur.

3. Pervâneçilerin Yükselişi: Geç Dönem Timurlularda Pervâneçiler

Geç dönem Timurlu tarihinde de pervâneçilerin faaliyetlerine dair Timurlu kaynaklarında bilgilere rastlanır. Bu kayıtlara bakıldığında Mirza Şahruh sonrası dönemde pervâneçilerin devlet idaresindeki etkinliklerinin kademeli bir şekilde arttığı görülmektedir. Örneğin Mirza Şahruh'un 1447 yılında vefat etmesinden sonra başlayan iktidar mücadeleleri sırasında başkent Herat'ta bulunan torunu Mirza Alâüddevle (ö.1460) ile Mirza Şahruh'un oğlu Mirza Uluğ Bey (1447-1449), 1448 yılında Herat yakınlarındaki Tarnab'da karşı karşıya geldikleri zaman Mirza Uluğ Bey'in zafer kazanması üzerine Herat ele geçirilmiş ve Mirza Uluğ Bey'in emîrlerinden Emîr Bayezid Pervâneçi şehre vali olarak atanmıştır.⁴⁵

Mirza Uluğ Bey tarafından tutuklanarak Tiratu Kalesi'ne hapsedilen Karakoyunlu Emirzade Yar Ali'nin bir anda kaleyi ele geçirmesi ve kaleden elde ettiği ganimetleri etrafına topladığı kimselere dağıtarak 1448 yılında Herat üzerine yürümesi üzerine Mirza Uluğ Bey'in valisi Emîr Bayezid Pervâneçi, efendisine haber göndererek şehrin burç ve duvarlarını sağlamlaştırmıştır. Sonrasında da şehirdeki herkesin, Emirzade Yar Ali ile savaşmaya gitmesi

⁴¹ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn*, 2/I: 487; Hondmir, *Habibü's-Siyer*, 3: 627-628; Fasih-i Hâfî, *Mücmel-i Fasihî*, 3: 285.

⁴² Koçak, "Timurlularda ordu", 55-56.

⁴³ Muhammed Emin Koçak, "Başkomutanlar: Timurlu Ordusunda Emîrül-Ümerâ Ünvanına Giriş", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 20, (2024): 49-50, <https://doi.org/10.23897/usad.1433928>. Mirza Şahruh dönemine damgasını vurmuş olan Emîr Fîrûz Şah hakkında detaylı bilgi için bkz. Mustafa Şahin, "Ortaçağda Bir Yolsuzluk Soruşturması Örneği", *İstanbul Üniversitesi XI. Milli Türkoloji Kongresi 11-13 Kasım 2014 içinde.*, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015), 439-456; Ensar Macit, "Timurlularda Aristokrat bir Türkmen Emir: Celaleddin Firuzşah", *Turcology Research* 73, (2022): 107-115, <https://doi.org/10.54614/JTRI.2022.4570>.

⁴⁴ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn*, 2/I: 566; Musa Şamil Yüksel, *Timurlularda Din ve Devlet İlişkisi* (Ankara: TTK Yayınları, 2009), 58.

⁴⁵ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn*, 2/II: 644-646; Hondmir, *Habibü's-Siyer*, 4: 26-27; V. V. Barthold, *Uluğ Beg ve Zamanı*, çeviren İsmail Aka, (Ankara: TTK Yayınları, 2015), 154, 157.

için emir vermiştir.⁴⁶ Hem stratejik hem de siyasî olarak büyük önem taşıyan ve Timurlu başkentlerinden olan Herat'a, vali olarak Emîr Bayezid Pervâneçi'nin atanması konumuz açısından dikkat çekicidir. Söz konusu atama pervâneçi makamında bulunan Emîr Bayezid'in, Mirza Uluğ Bey nezdindeki konumunu göstermesi açısından kayda değerdir. Çünkü Horasan'ın merkezi ve Timur'dan sonra başkent olan Herat'a ne Timur döneminde ne de Mirza Şahruh döneminde bu şekilde bir görevlendirme yapılmamıştır.

Mirza Şahruh'un hizmetinde gördüğümüz Mevlâna Yakup Pervâneçi, hükümdarın ölümünden sonra bir diğer Timurlu hanedan üyesi Mirza Sultan Muhammed'in (ö.1452) hizmetine girerek onun divanına dahil olmuştur. Mirza Sultan Muhammed ile Karakoyunlu Mirza Cihanşah arasında Kazvin ve Sultaniye'nin hâkimiyeti için çıkan iktidar mücadelesinde taraflar İsfahan'ın kuzeyinde karşı karşıya geldiği zaman, Mirza Sultan Muhammed'in ordugâhında bulunan Mirza Şahruh'un eşi Gevherşad Ağa⁴⁷ araya girerek, Mevlâna Yakup Pervâneçi'yi Mirza Cihanşah'a elçi olarak göndermiş ve taraflar arasında kız alıp vermek suretiyle anlaşma sağlanmıştır.⁴⁸ Taraflar arasındaki anlaşmazlığın evlilik yoluyla çözüme kavuşmasında etkin rol oynayan pervâneçi Mevlâna Yakup'un bu misyonu daha önce de bahsedildiği üzere Timurlu pervâneçilerinin diplomatik meziyetlere sahip başarılı elçiler olduklarını bir kez daha göstermiştir. Mevlâna Yakup örneği ayrıca pervâneçi ünvanlı devlet adamlarının hizmet ettikleri efendileri öldükten sonra bir diğer hanedan üyesinin yakınları arasına girebileceğinin de göstergesidir.

Mirza Sultan Muhammed, Horasan hâkimi olan kardeşi Ebu'l-Kasım Babür (ö.1457) ile giriştiği iktidar mücadelesi sırasında 1449 yılında Cam'da Ferhadcird köyünde rakibine karşı önemli bir zafer kazanarak Herat üzerine yürümüştür. Herat yakınlarına gelince önden yakını ve pervâneçisi olan Emîr Pirzad Buharî'yi⁴⁹ şehirdekilerin gönlünü almak için göndermiştir. Emîr Pirzad Buharî'nin görevini başarı ile tamamlaması üzerine kendisi şehrin önlerine geldiğinde şehrin kadıları, ileri gelenleri ve halk tarafından karşılanarak Herat'a girmiştir.⁵⁰ Pervâneçi olan Emîr Pirzad Buharî aynı zamanda Mirza Sultan Muhammed'in divan emîrleri arasında olması da kendisine duyulan güvenin bir diğer göstergesidir.⁵¹

Timurlu hükümdarı Sultan Ebû Said dönemine (1451-1469) gelindiğinde ise hükümdarın emîrleri arasında yer alan pervâneçiler dikkat çeker. Bu bağlamda, Emîr Hudabend Kavçin, Emîr Kamber Ali ve Emîr Muhammed Ali Timurtaş, pervâneçi olarak görülürken, hükümdarın mühürdarları arasında dört köşe mührüne sahip olan Emîr Sultan Bayezid Oğlan'ın hem pervâne hem de berat (nişan) mührünü elinde bulundurduğu anlaşılmaktadır.⁵² Pervâneçi Emîr Kamber Ali ise aynı zamanda ordu kademesinde mühim

⁴⁶ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn*, 2/II: 658; Muideddin Muhammed Zemçî-i İsfizârî, *Ravzât'l-Cennât fi Evsâf-ı Medineti Herat*, Yayımlayan Seyyid Muhammed Kâzım İmam, (Tahran: Dânişgâh-ı Tahran, 1388 h.ş.), 2:142.

⁴⁷ Gevherşad Ağa, Mirza Şahruh döneminde devlet idaresinde en güçlü hanedan kadınıdır. Onun gücü ve etkinliği hükümdar öldükten sonra da devam etmiş ve 1457 yılında Timurlu hükümdarı Sultan Ebu Said tarafından öldürülmüştür. Detaylı bilgi için bkz. Muhammed Emin Koçak, "Siyasi ve Sosyal Hayatta Etkin Bir Güç: Timurlu Hanedan Kadınları," (yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2020), 36-45.

⁴⁸ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, Çeviren. Mürsel Öztürk, (Ankara: TTK Yayınları, 2006), 275-276; Tihranî, *Diyyarbekriyye*, 193 nr. 592.

⁴⁹ Tihranî, *Diyyarbekriyye*, 207.

⁵⁰ Abdürrezzak-ı Semerkandî, *Matla'-ı Sadeyn*, 2/II: 676-679; Ahmed b. Hüseyin b. Ali-i Kâtib, *Târih-i Cedid-i Yezd*, Yayımlayan İrec Afşar, (Tahran: Bahman Matbaası, 2537 ş.y.), 258-259.

⁵¹ *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 146b.

⁵² *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 152b.

görevleri bulunan ve Timurlu ordusunun bel kemiği sayılan tavaçiler⁵³ arasında da görülmektedir.⁵⁴ Aynı zamanda bir kavçin olan Emîr Hudabend Kavçin'in de pervâneçi makamında olması önemli bir husustur çünkü kavçinler, Timurlu hükümdarlarının savaşta ve barışta yanı başında konumlanan muhafız alayları (hassa birlikleri) idi. Bunların sayısı Timur döneminde bin kişiydi ve güçlü idarî ve askerî makamlara sahiplerdi.⁵⁵ Bu makamlarda oturan isimler ve sahip oldukları diğer ünvanlara bakıldığında Sultan Ebû Said döneminde de pervâneçi makamına getirilen kimselerin genellikle hükümdarın yakınları arasından çıktığı anlaşılmaktadır. Bu kimselerin aynı zamanda emîr ünvanını taşımaları da hükümdarın divanına dahil olan üst rütbeli devlet adamları arasında olduklarının bir kanıtıdır. Ayrıca bir pervâneçinin aynı zamanda tavaçi makamında bulunması da onların ordu içerisinde geniş yetki ve sorumluluklar taşıdıklarının göstergelerindendir.

1494 yılında Semerkant'a hâkim olan Sultan Ebû Said'in oğlu Sultan Mahmud'un (ö.1494), İsmail Bayezid, Kasım Mirahur ve Abdülvehab adlı üç pervâneçisinin olduğunu biliyoruz ki, bunlardan Abdülvehab'ın, babası Sultan Ebû Said döneminde tümen komutanlığına kadar yükselmiş bir kimse olduğuna şahit olmaktayız.⁵⁶ Bu kişilerden Kasım'ın ise mirahur⁵⁷ ünvanını taşıması ise onun da Timurlu sarayı ve hükümdar ile olan yakınlığını ortaya koymaktadır.

Timurluların son hükümdarı olan Sultan Hüseyin Baykara (1470-1506) dönemi büyük askerî seferlerden ziyade idarî ve ekonomik reformlar,⁵⁸ kültürel gelişmeler ve sanatsal faaliyetler ile ön plana çıkan bir dönem olduğu için pervâneçilerin ismi daha çok idarî teşkilât ile ilgili olarak karşımıza çıkar.

Dolayısıyla bu dönem pervâneçileri devlet idaresinde etkin bir şekilde rol oynayarak nüfuzlarını daha önce görülmemiş bir şekilde artırmışlardır. Yani Sultan Hüseyin Baykara zamanında pervâneçiler, divan toplantılarında yer alıyor ve ilgili belgelere mühür vurmak suretiyle askerî ve idarî meselelerde söz sahibi oluyorlardı. Ayrıca hazineye bağışlanan paraların teslim alınmasına da nezaret ediyorlardı.⁵⁹ Hatta 1472 yılında hükümdar tarafından pervâne ve risâlet görevi verilen Hâce Fazıl Mellas (Mullas)'ın bütün arazi işleri ve malî hususlarda mühür vurmaya yetkili olmasından bahsedilmektedir. Buna ek olarak padişah divandayken, yaşanan olayları, halkın isteklerini ve hükümdarın kararlarını yazması ve Sultan Hüseyin Baykara'nın büyük mührünün yanına kendi mührünü vurması da onun sorumlulukları arasına verilmişti.⁶⁰

Hâce Fazıl'ın üstlendiği bu görevler onun askerî yeteneklerinden ziyade idarî ve malî konularda bilgi sahibi bir kimse olduğunu ortaya koyar ki bu da bize Hüseyin Baykara döneminde malî işlerin askerî meselelerin önüne geçtiğini gösterir. Hâce Fazıl'ın divandaki

⁵³ Koçak, "Timurlularda ordu", 144.

⁵⁴ *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 152a; Ando, *Timuridische Emire*, 173.

⁵⁵ Koçak, "Timurlularda ordu", 34-37.

⁵⁶ *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 152a, 155a.

⁵⁷ Sarayın ve hükümdarın atlarıyla ilgilenen görevlidir. Abbas Sabbağ, "Mîrâhur", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 30: 141. Timurlularda bu görev ahtaclıktır. Onlar, hükümdarın atlarından ve ahırından sorumlu görevlilerdir. Alan, *Bozkırdan*, 283.

⁵⁸ Maria Eva Subtelny, "Centralizing Reform and Its Opponents in the Late Timurid Period", *Iranian Studies* 21/1-2 (1988): 123-151.

⁵⁹ Hondmir, *Düsturü'l-Vüzerâ*, Yayımlayan Said Nefisî, (Tahran: İkbâl Matbaası, 2535 ş.y.), 404, 413.

⁶⁰ Mirhond, *Ravzâtü's-Safa fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülük ve'l-Hülefâ*, Yayımlayan Cemşîd Keyânfer, (Tahran: İntişarat-ı Esatir, 1385 h.ş.), 11: 5727.

konusmaları yazması da kendisinin güzel yazı eğitimi aldığını yahut söz konusu yeteneğe sahip olduğunu düşündürür. Ayrıca Hâce Fazıl'ın hükümdarın buyruklarını yazması ve büyük mührünün yanına mühür vurması Sultan Hüseyin Baykara'nın güvendiği devlet adamları arasına dahil olduğunu ve bürokratik gücünü gösterir.

Erken dönem Timurlu tarihinde olduğu gibi bu dönemde de mühürdarlar arasında pervâne mührüne sahip kimselere rastlanır. Mesela Sultan Hüseyin Baykara'nın 1457 yılından sonraki mühürdarları içerisinde yer alan Abdülali de pervâne mührüne sahipti. Bunun dışında Seyyid Ali Türkistanî ve Abdülali'den görevi alan Emîr Veli Bek, pervâne mührü bulunan mühürdarlar arasındaydı.⁶¹ Seyyid Ali Türkistanî örneği, Hz. Peygamber soyundan gelen kimselerin de pervâne mührüne sahip olduğunu gösterir ki zikredilen husus bu dönemde ortaya çıkan önemli bir farklılıktır.

Muizzü'l-Ensâb'da Sultan Hüseyin Baykara döneminde mühürdarların dışında doğrudan pervâneçi makamında bulunan devlet adamlarının da ismi zikredilmektedir. Söz konusu kimselerin kimliğinden ve taşıdıkları ünvanlardan yola çıkarak mühim bilgilere ulaşılabilir. Bu bağlamda hükümdarın, 1457-1458 yılları arasındaki pervâneçileri Abdurrahman Kubad, Üvesy Calayir ve saraydaki atları ihdiş (hadım) eden Can Ahmed Emîr-i Ahur'dur. Abdurrahman Kubad ayı zamanda emîr sıfatıyla Divan-ı Mâl⁶² üyesidir.⁶³ Can Ahmed'in taşıdığı Emîr-i Ahur (ahtacı) ünvanı, onun saray ve hükümdar ile olan yakın bağlantısının da göstergesidir.

Sultan Hüseyin Baykara'nın 1470 yılından sonraki pervâneçileri ise Şeyh Ebû Said Candar Miyan, İsfendiyar Tarhan, Derviş Ali Kitabdar, Çahar Su mührüne sahip Şeyh Ahmed Süheylî, Muhammed Emîr-i Ahur Candar, Seyyid Hasan Murad ve pervâneçilerin başı Hâce Mecdeddin Muhammed'dir.⁶⁴ İsfendiyar'ın Tarhan⁶⁵ ünvanına sahip olması hem hükümdarın yakın çevresinde bulunduğu hem de yüksek rütbeli bir devlet adamı olduğunun kanıtıdır. Derviş Ali Kitabdar ise dönemin önde gelen devlet adamı ve meşhur şair Ali Şîr Nevâî'nin kardeşidir. O, hükümdarın divanında yer almış ve daha sonra Belh'e yönetici olarak gönderilmiştir. Ancak bu sırada isyan etmiş ve kardeşi Ali Şîr Nevâî'nin araya girmesi ile hükümdar tarafından affedilmiştir.⁶⁶ Derviş Ali Kitabdar örneği, Sultan Hüseyin Baykara döneminde üst rütbeli devlet adamlarının yakınlarının da idarî işlerde pervâneçi olarak istihdam edildiğini göstermiştir. Seyyid Hasan Murad örneği ise Hz. Peygamber soyundan gelenlerin pervâneçi olarak istihdam edilmelerine verilebilecek bir diğer örnektir

Pervâneçilerin başı olan Hâce Mecdeddin Muhammed'in kariyeri ise oldukça dikkat çekicidir. 1472 yılında hükümdar tarafından baş pervâneçi olarak atanan Hâce Mecdeddin

⁶¹ *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 158b.

⁶² Mali teşkilattan sorumlu divana verilen isim olup Divan-ı Sart olarak da bilinir. Musa Şamil Yüksel, "Timurlu Devlet Yapısı", *Afyonkarahisar I. Türk Tarihi Sempozyumu Türklerde Devlet* içinde., Editör Hayrunnisa Alan vd., (İstanbul: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2018), 181.

⁶³ *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 157a, 158a.

⁶⁴ *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 158b.

⁶⁵ Hunlardan itibaren Türklerde ve Moğollarda yüksek rütbeli devlet adamlarına verilen bir ünvardır. Zikredilen ünvana sahip olanlar vergilerden muaf olup, işlediği dokuza kadar suçtan ceza almayan ve hükümdarın büyük ölçüde güvenini kazanmış kimselerdir. B. Y. Vladimirtsov, *Moğolların İçtimaî Teşkilâtı (Moğol Göçebe Feodalizmi)*, çev. Abdülkadir İnan, (Ankara: TTK Yayınları, 1995), 175; Abdülkadir Donuk, *Eski Türk Devletlerinde İdarî ve Askerî Ünvan ve Terimler* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1988), 40-41.

⁶⁶ Arazgul Rejepova, "Sultan Hüseyin Baykara Dönemi Derviş Ali İsyanı", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 5, no. 10, (2023), 541-542, <https://doi.org/10.53718/gttad.1263212>.

Muhammed Hâce Fazıl Mellas (Mullas) örneğinde olduğu gibi hükümdarın divan toplantısına katılmıştır. O, her toplantıda tahtın hemen yanındaki yerini almış ve tek başına divandaki tüm konuşmaları ve hükümdarın fermanlarını kayıt altına almakla görevlendirilmiştir.⁶⁷ Ayrıca evraklarda yer alan Sultan Hüseyin Baykara'nın büyük mührünün karşısına *benim haberim var* anlamına gelen kendi mührünü vurarak kontrol etmiştir.⁶⁸ Bu husus bir pervâneçi olarak Hâce Mecdeddin Muhammed'in hükümdardan sonra ne kadar büyük bir bürokratik güce ve etkinliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

1478-1479 yılında vezîr olarak atanan Hâce Mecdeddin Muhammed'in idarî kabiliyetinin dışında malîye, astronomi ve fen bilimlerinde de bilgi sahibi olduğu zikredilir. Vezîrlikten el çektilerikten sonra dokuz yıl pervâneçi olarak hizmet etmiş ardından 1486-1487 yılında tekrar vezîr olarak atanmıştır.⁶⁹ Babür'e göre, Hâce Mecdeddin Muhammed ilk kez vezîr atandığı sırada Sultan Hüseyin Baykara bütün Horasan'ın salâhiyetini ve mühim işleri kendisine tevdi etmiş ancak Hâce Mecdeddin Muhammed'in bu kadar güçlü olmasını çekemeyen ve kendisiyle anlaşmazlık yaşayan diğer devlet adamlarının etkisiyle gözden düşürülerek görevden azledilmiştir.⁷⁰ Hâce Mecdeddin Muhammed'in hükümdar tarafından pervâneçi olarak atanmasına dair günümüze ulaşan bir menşurun içeriği şu şekildedir:

*"Emîrlerin, vezîrlerin, önde gelen devlet adamlarının ve diğer görevlilerin hazır bulunduğu bir ortamda daha önce vezîr olan ve göreve geldiği günden itibaren faydalı işler yapan Hâce Mecdeddin Muhammed'e, pervâneçi mansıbı verilmiştir. Pervâneçi büyük bir makamdır ve bu görevi ifa ederken bir saniye bile doğruluktan şaşılmalıdır. Her zaman dikkatli olmak ve ihtiyatlı çalışmak ayrıca ihanet etmemek söz konusu görevin temel özellikleridir. Pervâneçinin bütün yetkileri ve makam sahibinin tüm ihtiyaçları kendisine tahsis edilecektir. Devlet arazileri, malî işler, dinî ve örfî meselelerde onun pervâneçi olarak mührü geçerlidir."*⁷¹

Bu bilgiler doğrultusunda şunlar söylenebilir: Hâce Mecdeddin Muhammed örneği Sultan Hüseyin Baykara döneminde bürokraside en üst rütbeye ulaşan vezîrlerin aynı zamanda pervâneçi ünvanına sahip olabileceğini de göstermiştir. Pervâneçilerin sorumlulukları arasında zikredilen *ihanet etmeme, dikkatli olma ve ihtiyatlı çalışmak* gibi hususlar söz konusu yüksek dereceli memuriyetin işlevinin önemli hakkında bize ipuçları vermektedir. Ayrıca pervâneçilerin devlet arazileri, malî işler, dinî ve örfî meselelerde hüküm sahibi oldukları söz konusu atama fermanından anlaşılmaktadır ki bu durum hem onların güç ve etkinliklerini göstermesi bakımından hem de makamın işlevselliği açısından oldukça önemlidir.

Sultan Hüseyin Baykara döneminde bir diğer önemli pervâneçi ise Hâce Cemaleddin Ataullah'dır. Onun zeki biri olmasından dolayı hükümdarın vezîrleri arasında dahil edildiği, devlet işlerinin ve divandaki önemli toplantıların onun sorumluluğuna bırakıldığı görülür. Hâce Cemaleddin Ataullah'ın aynı zamanda pervâneçi olduğu da zikredilir.⁷² Yukarıda ifade edilenlerin dışında Abdullah Bahşî'nin pervâne yazıcılığı yaptığı⁷³ ve Mevlâna Kutbeddin Muhammed Hafî'nin ferman ve pervâne yazıcılığında uzman olduğu⁷⁴ ifade edilmektedir.

⁶⁷ Hondmir, *Habibü's-Siyer*, 4:160.

⁶⁸ Hondmir, *Düsturü'l-Vüzerâ*, 401.

⁶⁹ Ali Rıza Yağlı, "Timurlu Devleti'nde Vezîrlar ve Vezîrlük Kurumu," (doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2014), 311-313.

⁷⁰ Babür, *Baburnâme*, 2: 274-275.

⁷¹ Muiteddin Muhammed Zemçî-i İsfizârî, *Münşeât-ı İsfizârî*, Yayımlayan Seyyid Emir Cihadi Hüseyini, (Tahran: Kütüphane, Müze ve Merkez-i Esnad-e Meclisi Şuray-i İslami, 1398 h.ş.), 31-33.

⁷² Mirhond, *Ravzâtü's-Safa*, 11: 5925.

⁷³ *Muizzü'l-Ensâb*, Persian 67, 159a.

⁷⁴ Hondmir, *Habibü's-Siyer*, 4: 321.

Ayrıca Timurlu devletinde en üst dinî otorite ve devlet idaresinde mühim etkiye sahip Sadaret⁷⁵ makamında bulunan Hâce Şehabeddin Abdullah el-Beyanî'nin⁷⁶ risâlet ve pervâne mansıbına sahip olduğu da görülmektedir.⁷⁷ Dolayısıyla Sultan Hüseyin Baykara zamanında pervâneçi makamında bulunan kimseler, çoğunluk idarî teşkilâtta önde gelen ve bürokratik güce sahip devlet adamları olmuştur.

Sultan Hüseyin Baykara döneminde pervâneçilerin, bürokraside ve dinî hayatta güçlü makamlar olan vezîrlük ve sadaret görevlerinde bulunması da oldukça dikkat çekicidir. Nitekim hükümdarın toplamda 21 vezîri⁷⁸ ve 14 sadrı⁷⁹ bulunmaktaydı. Vezîr ve sadrların sayısının fazla olmasının nedenleri arasında görevi kötüye kullanmak, yolsuzluk yapmak ve devlet adamları arasındaki kıskançlık zikredilebilir. Sultan Hüseyin Baykara'nın en fazla pervâneçiye sahip Timurlu hükümdarı olduğu düşünüldüğünde benzer bir durum pervâneçi makamında olan devlet adamları için de söz konusudur. Hindistan'da tekrar Türk hâkimiyetini tesis eden Timur'un torunu Babür'ün kayıtlarından Sultan Hüseyin Baykara sonrası pervâneçilerin meydan savaşlarında ordunun merkezinde emîr (komutan) olarak yer alma ve takviye birliklerini yönetme gibi askerî görevler aldıkları da anlaşılmaktadır.⁸⁰

Sonuç

Timurlularda askerî ve idarî görevleri olan pervâneçilerin, kimler arasından seçildiği, görev tanımları, hükümdar ile ilişkileri, idarî teşkilâtta güçleri ve askerî faaliyetlerinin ele alındığı ve değerlendirildiği bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Timur dönemi, devletin kuruluş ve genişleme aralığı olduğu için pervâneçiler, askerî yeteneklere sahip ve hükümdarın yakın çevresine dahil olan emîrlere arasından seçilmiştir. Bu da söz konusu ünvanın, hükümdarın yakınlarını ödüllendirdiği ve askerî hiyerarşide üst rütbelere kadar yükselttiği bir makam olduğunu göstermektedir. Pervâneçiler, meydan savaşlarında, kale ve şehir kuşatmalarda, askerî istihkâm ve imar faaliyetlerinde görev aldıklarından dolayı Timur zamanında askerî hususlarda ön plana çıkmışlardır. Onlar, Mirza Şahruh döneminde de hükümdarın en yakınları arasında yer alarak seferlere katılıp askerî görevler üstlenmişlerdir. Ayrıca bu dönemde pervâneçilerin, elçilik görevi ve hükümdarın buyruklarını devlet büyüklerine iletme gibi sorumlulukları da olmuştur. Mirza Şahruh sonrasında pervâneçiler, genellikle hükümdarın yakın çevresinden ve güvendikleri devlet adamları arasından seçilmiştir. Bu dönemde pervâneçiler, vali ve elçilik görevlerinde bulunarak güçlerini kademeli bir şekilde arttırmışlardır. Mirza Uluğ Bey'in Herat'a vali olarak atadığı Emîr Bayezid Pervâneçi ve Mirza Sultan Muhammed'in adamı Mevlâna Yakup Pervâneçi bunun en güzel örnekleridir. Sultan Ebû Said döneminde de pervâneçiler, ordu kademesinde tümen komutanlığına kadar yükselebilmiş, tavaçi makamında bulunmuş ve hassa birlikleri olan kavçinler arasına dahil olmuştur. Timurluların son hükümdarı Sultan Hüseyin Baykara döneminde ise pervâneçiler, idarî ve dinî kadrolarda vezîr ve sadaret gibi büyük makamlara ulaşarak daha önce görülmemiş bir şekilde nüfuzlarını arttırmıştır. Dolayısıyla Timurlularda pervâneçilerin güçlerinin doruğa çıktığı zaman Sultan Hüseyin Baykara'nın hükümdarlığı dönemidir. En fazla pervâneçiye sahip olan Timurlu hükümdarı olan Sultan Hüseyin Baykara dönemindeki

⁷⁵ Timurlularda sadaret, en üst dinî otorite olup hükümdarın ve genel vakıfların idaresinden sorumluydu. Yüksel, *Timurlularda Din ve Devlet*, 150-151.

⁷⁶ Yüksel, *Timurlularda Din ve Devlet*, 151-155.

⁷⁷ Mirhond, *Ravzâtü's-Safa*, 11: 5935-5936.

⁷⁸ Yağlı, "Vezîrlere ve Vezîrlük", iv.

⁷⁹ Yüksel, *Timurlularda Din ve Devlet*, 153.

⁸⁰ Babür, *Baburnâme*, 2: 330-331, 3: 428.

devlet adamları Hâce Mecdeddin Muhammed, Hâce Cemaleddin Ataullah ve Hâce Şehabeddin Abdullah el-Beyanî zikredilen hususlara birer örnek teşkil etmektedir.

Timurlular döneminde öne çıkan ve bir saray makamı olan mühürdarlık ile pervâneçi makamı arasında önemli bir bağ vardı ve bazı pervâneçiler aynı zamanda mühürdardı. Timurlu pervâneçilerinin, hükümdarın veya mirzaların yakınları arasından seçilmesine rağmen iktidar mücadelelerinin yaşanması veya iktidardaki güç dengelerinin değişmesi gibi muhtelif zamanlarda farklı bir hanedan üyesinin hizmetine geçmekte tereddüt etmedikleri de vakidir. Sonuç olarak pervâneçiler, Timurlularda askerî bir görevliyken zaman içerisinde nüfuz ve etkinliklerini arttırarak, idarî teşkilâtta güçlü makamlar elde eden kimseler olarak karşımıza çıkar. Muhtelif Türk-İslâm devletlerinde pervâneçiler sıradan bir saray görevlisiyken Timurlu pervâneçileri ise askerî, idarî, dinî ve malî konularda etkili makamlara sahip devlet adamları olarak görülür. Timurlu Devleti'nin merkez ve ordu teşkilâtına üzerine gelecekte yapılacak çalışmalar, Timurlu pervâneçilerinin konum ve etkinliklerini anlamaya katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

1. Ana Kaynaklar

- Abdürrezzak-ı Semerkandî. *Matla'-ı Sadeyn ve Mecma'-ı Bahreyn*. 2/I, 2/II Cilt. Yayımlayan Abdülhüseyn-i Nevâî. Tahran: Pejûhişgâh-ı Ulum-i İnsanı ve Muta'alat-ı Ferhengi, 1383 h.ş.
- Ahmed b. Hüseyin b. Ali-i Kâtib. *Târih-i Cedid-i Yezd*. Yayımlayan İrec Afşar. Tahran: Bahman Matbaası, 2537 ş.y.
- Ca'feri b. Muhammed el-Hüseynî. *Târîh-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*. Çeviren İsmail Aka, Ankara: TTK Yayınları, 2011.
- Devletşâh Semerkandî, *Devletşâh Tezkiresi (Tezkire-i Devletşâh)*, 3. Cilt. Çeviren Necati Lugal. İstanbul: Kervan Yayıncılık, 1977.
- Ebu Bekr-i Tihranî. *Kitab-ı Diyarbekriyye*. Çeviren Mürsel Öztürk. Ankara: TTK Yayınları, 2014.
- Fasih-i Hâfî, *Mücmel-i Fasihî*. 3. Cilt. Yayımlayan Mahmud Ferruh. Meşhed: Kitabfurûş-ı Bastan 1339 h.ş.
- Gıyâseddin Ali-i Yezdî. *Saâdetnâme ya Ruznâme-i Gazavât-ı Hindustan*. Yayımlayan İrec Afşar. Tahran: Miras-ı Mektub, 1379 h.ş.
- Hâfız-ı Ebrû. *Zübdetü't- Tevârih-i Baysungurî*. 3. Cilt. Yayımlayan Seyyid Kemal Hac Seyyid Cevâdî. Tahran: İntişarat-ı Esatir, 1395 h.ş.
- Hasan b. Taceddin-i Yezdî. *Camiü't- Tevârih-i Hasanî*. Yayımlayan Hüseyin Müderrisî-yi Tabatabaî & İrec Afşar. Karachi: University of Karachi 1987.
- Hasan-ı Rumlu. *Ahsenü't-Tevârih*. Çeviren Mürsel Öztürk. Ankara: TTK Yayınları, 2006.
- Hondmir. *Düsturü'l-Vüzerâ*. Yayımlayan Said Nefisî. Tahran: İkbâl Matbaası, 2535 ş.y.,
- Hondmir. *Habibü's-Siyer fî Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*. 3-4. Cilt. Yayımlayan Muhammed Debir Siyâkî. Tahran: Hayyam Yayınları, 1380 h.ş.

- İbn Arabşah. *Acâibu'l Makdûr fi Nevâib-i Tîmûr*. Çeviren D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2012.
- Mirhond. *Ravzâtü's-Safa fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hülefâ*. 11. Cilt. Yayımlayan Cemşîd Keyânfer. Tahran: İntişarat-ı Esatir, 1385 h.ş.
- Muideddin Muhammed Zemçî-i İsfizârî. *Münşeat-ı İsfizârî*. Yayımlayan Seyyid Emir Cihadi Hüseyini. Tahran: Kütüphane, Müze ve Merkez-i Esnad-e Meclisi Şuray-i İslami, 1398 h.ş.
- Muideddin Muhammed Zemçî-i İsfizârî. *Ravzât'l-Cennât fi Evsâf-ı Medineti Herat*. 2. Cilt. Yayımlayan Seyyid Muhammed Kâzım İmam. Tahran: Dânişgâh-ı Tahran, 1388 h.ş.
- Muizzü'l-Ensâb*. Bibliothèque Nationale Paris Persian 67.
- Nizâmeddin-i Şâmî. *Zafernâme*. Yayımlayan Penahî Simnânî. Tahran: İntişarat-ı Bamdad, 1363 h.ş.
- Şerefeddin Ali-i Yezdî. *Zafernâme*. 1. Cilt. Yayımlayan Abdül Hüseyin Nevayi & Seyyid Mir Muhammed Sadık. Tahran: Kütüphane-i Meclis-i Şura-i İslami, 1387 h.ş.
- Tacü's-Selmânî. *Tarihnâme*. Çeviren İsmail Aka. Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Zahirüddin Muhammed Babür. *Baburnâme, (Babur'un Hatıratı)*, 3-4. Cilt. Çeviren Reşit Rahmeti Arat. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2000.

2. Araştırma ve İnceleme Eserler

- Aka, İsmail. *Mirza Şahruh ve Zamanı*. Ankara: TTK Yayınları, 1994.
- Aka, İsmail. *Timur ve Devleti*. Ankara: TTK Yayınları 2014.
- Alan, Hayrunnisa. "Muizzü'l-Ensâb'ın Timurlu Teşkilât Tarihi Bakımından Değeri". *Belleten* 78, no. 282, (2014): 527-549.
- Alan, Hayrunnisa. *Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular (1360-1506)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2015.
- Ando, Shiro. *Timuridische Emire nach dem Mu'izz al-ansâb*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1992.
- Barthold, V. V. *Uluğ Beg ve Zamanı*. Çeviren İsmail Aka. Ankara: TTK Yayınları, 2015.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2015.
- Donuk, Abdülkadir. *Eski Türk Devletlerinde İdarî ve Askerî Unvan ve Terimler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1988.
- Hacıgökmen, Mehmet Ali. "Selçuklu Hükümet Mekanizmasında Pervâne ve Pervânelik Görevinin Kökenine Dair". *Selçuklu Tarihi ve Tarihçiliğinin Temel Meseleleri* içinde, Editör. M. A. Hacıgökmen vd., 229-240. Konya: Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2019.
- Kaymaz, Nejat. *Pervâne Mu'înü'd-dîn Süleyman*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1970.
- Kesik, Muharrem. "Pervâne". *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* Cilt 34. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, 244.

- Koçak, Muhammed Emin, "Siyasi ve Sosyal Hayatta Etkin Bir Güç: Timurlu Hanedan Kadınları". Yüksek Lisans tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2020.
- Koçak, Muhammed Emin. "Başkomutanlar: Timurlu Ordusunda Emîrü'l-Ümerâ Ünvanına Giriş". *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 20, (2024): 43-58.
- Koçak, Muhammed Emin. "Timurlularda Ordu ve Askerî Organizasyon (1370-1447)". Doktora tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2024.
- Macit, Abdulkadir. *Şeybânî Özbek Hanlığı (Siyasî, İdarî, Askerî ve İktisadî Yapı)*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.
- Macit, Ensar. "Timurlularda Aristokrat bir Türkmen Emir: Celaleddin Firuzşah". *Turcology Research* 73, (2022): 107-115.
- Manz, Beatrice Forbes. *Timurlenk (Bozkırların Son Göçebe Fatihi)*. Çeviren Zuhâl Bilgin. İstanbul: Kronik Kitap, 2017.
- Mîr Caferî, Hüseyin. *Târîh-i Timurîyân ve Türkmânân*. İsfahan: İntişarat-ı Dânişgâh-ı İsfahan, 1375 h.ş.
- Rejepova, Arazgul. "Sultan Hüseyin Baykara Dönemi Derviş Ali İsyanı", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 5, no. 10, (2023): 537-546.
- Sabbağ, Abbas. "Mîrâhur". *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* Cilt 30. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020, 141.
- Subtelny Maria Eva, *Timurids in Transition (Turko-Persian Politics and Acculturation in Medieval Iran)*. Leiden: Brill, 2007.
- Subtelny, Maria Eva. "Centralizing Reform and Its Opponents in the Late Timurid Period". *Iranian Studies* 21, no.1-2, (1988): 123-151.
- Sümer, Faruk. "Karakoyunlular". *Diyanet İslâm Ansiklopedisi* Cilt 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, 434-438.
- Şahin, Mustafa. "Bir Sultan, Bir Acı Aşk Hikâyesi". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23, (2020): 343-380.
- Şahin, Mustafa. "Ortaçağda Bir Yolsuzluk Soruşturması Örneği", *İstanbul Üniversitesi XI. Milli Türkoloji Kongresi 11-13 Kasım 2014*, 439-456. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015.
- Taşkıran, Hasan. "Timurlu Devlet Adamlarından Emîr Şah Melik". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 12, no.3, (2020): 518-535.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Teşkilâtında Medhal*. Ankara: TTK Yayınları, 1988.
- Ükten, Selim Serkan, *Buhara Hanlığı'nın Askerî Teşkilâtı (1500-1868)*. Ankara: TTK Yayınları, 2018.
- Vladimirtsov, B. Y. *Moğolların İctimaî Teşkilâtı (Moğol Göçebe Feodalizmi)*. Çev. Abdülkadir İnan. Ankara: TK Yayınları, 1995.

Yağlı, Ali Rıza. “Timurlu Devleti’nde Vezîrlar ve Vezîrlık Kurumu.” Doktora tezi. Ankara Üniversitesi, 2014

Yüksel, Musa Şamil. “Timurlu Devlet Yapısı”. *Afyonkarahisar I. Türk Tarihi Sempozyumu Türklerde Devlet içinde.*, Editör. Hayrunnisa Alan vd., 159-186. İstanbul: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2018.

Yüksel, Musa Şamil. *Timurlularda Din ve Devlet İlişkisi*. Ankara: TTK Yayınları, 2009.

Summary

Officials with the title of parwanachi existed in various Turkish states in history. Qarakoyunid, Aqqoyunid, Shaybanid Uzbek Khanate and Bukhara Khanate were some of these states. In the Qarakoyunid, parwanachis took part in battles and were among the great amirs. In the Bukhara Khanate, parwanachis served as commanders in the army and were appointed administrators of the captured large cities. They also protected valuable weapons and war equipment. The Timurids, who were founded by Timur in Turkestan, also had statesmen with the title of parwanachi, and there were people who had the title of parwanachi from Timur to the last ruler, Sultan Husain Bayqara. The influence and effectiveness of the parwanachi in the Timurids varied greatly from time to time.

In the early Timurid history, parwanachis were mostly involved in military activities, while in the late Timurids, they were at the forefront of the administrative and fiscal organization. Parwanachis were appointed to the highest positions in the Timurid army. They took part in pitched battles, sieges of castles and cities, and construction activities. In addition, they held high-level military positions in the army, such as tuman commander and tovachi. It was important that the parwanachi were also in the position of the tovachi. Because the most important tasks of the tovachis in the Timurid army were the gathering of the soldiers, taking the leader's orders to the soldiers, inspecting the army, organizing the gathering of the soldiers with their weapons at the predetermined place, dividing the booty, and maintaining order and discipline in the army

In the administrative organization, they gained great power in the central bureaucracy by being appointed to the positions of amir, vizier and sadr. The main characteristic of a person in the position of parwanachi was that he was among the closest relatives of the ruler. At times, parwanachis were also chosen from among the Qauchins, the ruler's special unit, indicating that they were both military and administrative officials. The relatives of the high-ranking officials in the administrative organization were also given the title of parwanachi by the ruler.

During the reign of Sultan Husain Bayqara, Darwish Ali Kitabdar Parwanachi, the brother of the ruler's childhood friend and closest statesman Ali Shir Nawai, was an example of this situation. Parwanachi was also an office in which the ruler appointed his supporters to military and administrative powers and to high positions. There was also a hierarchy among the parwanachis, and their number varied periodically. During Timur's rule, Igu Timur, Abdullah, and Amir Shah Melik were prominent parwanachis. During the reign of Timur's successor, Mirza Shahrukh, the parwanachis also took on the task of acting as ambassadors and conveying the ruler's orders to important statesmen. Mawlana Husamuddin Mubarakshah Parwanachi and Mawlana Yaqub Parwanachi were among the prominent statesmen in terms of the subject during the reign of Mirza Shahrukh.

After Mirza Shahrukh, the power of the parwanachis increased gradually. Especially during the reign of Sultan Husain Bayqara, parwanachis were appointed to very high positions in the state administration. Sultan Husain Bayqara was also the Timurid ruler with the highest number of parwanachis. In this period, parwanachis were at the forefront of administrative and financial organization rather than military activities. It was also seen that some parwanachis were appointed as governors of important cities. For example, Mirza Ulugh Beg's relative, Amîr Bayezid Parwanachi, was appointed as the governor of the capital Herat, which had political and strategic importance. Herat, the center of Khorasan and the capital after Timur, was not appointed by a ruler who held the position of parwanachi during either the Timur or Mirza Shahrukh period. Amîr Bayezid Parwanachi was a close associate of Mirza Ulugh Beg and an important commander.

During the reign of Sultan Hussein Baykara, Darwish Ali Kitabdar Parwanachi, the brother of Ali Şir Nevai, was the ruler of the city of Balkh. Although the parwanachis were chosen from among the relatives of the ruler, there were occasional cases of betrayal. When a master died or the balance of power shifted, one parwanachi served another Timurid ruler or member of a dynasty vying for power. The case of Abdullah Parwanachi was an example of this. He first served Mirza Pir Mohammad and then Mirza Iskander and then betrayed Mirza Iskander and entered the service of Mirza Shahrukh. There was an important link between the sealer office, which was a prominent office and the parwanachi position during the Timurid period and some parwanachis were also sealers. For example, during the reign of Sultan Hüseyin Baykara, Abdulali had the seal of parwane. In this study, it was investigated who the parwanachis were, what characteristics they had, and their duties in the Timurid military, administrative and fiscal organization.